

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДЗ «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»

Рада молодих учених та спеціалістів

І С Т О Р І О Г Р А Ф І Я

Матеріали Вісімнадцятої наукової конференції
викладачів, здобувачів вищої освіти та молодих учених
Південноукраїнського національного педагогічного університету
імені К. Д. Ушинського

Одеса
2023

УДК 300.3+301+930.1; 911.3 (477.74).

Історіосфера. Матеріали Вісімнадцятої наукової конференції викладачів, здобувачів вищої освіти та молодих учених Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. — Одеса : Ун-т Ушинського, 7–8 квітня 2023 р. — 124 с.

*Рекомендовано до друку
рішенням Вченої ради
Південноукраїнського національного
педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*

Протокол № 9 від 30 березня 2023 р.

ISBN 966-7965-01-5

© Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського

Позиція авторів може не співпадати з думкою редакційної колегії.

Відповідальний редактор —
д. філос. н., проф. **Ю. А. Добролюбська**

Редакційна колегія:

- д. філос. н., проф. **Є. Р. Борінштейн** (Ун-т Ушинського);
д. іст. н., проф. **А. О. Добролюбський** (Ун-т Ушинського);
д. іст. н., проф. **С. В. Іванова** (Інститут археології НАН України);
д. іст. н., проф. **А. В. Красножон** (Ун-т Ушинського);
к. іст. н., доц. **О. Є. Ліхачова** (Ун-т Ушинського);
д. філос. н., доц. **В. В. Окорокова** (Ун-т Ушинського);
д. іст. н., проф. **В. А. Савченко** (Ун-т Ушинського);
д. філос. н., доц. **З. М. Агаманюк** (Ун-т Ушинського);
к. іст. н., доц. **О. М. Присяжнюк** (Ун-т Ушинського).

Герговська Н. Я.

Бандера в документах Нюрнберзького процесу

У радянській, а тепер і в російській історіографії заведено вважати, що на Нюрнберзькому процесі Степана Бандеру, УПА та дивізію «Галичина» було засуджено як «нацистських злочинців». Результатом роботи міжнародного суду стали 42 томи справ, які у повному обсязі ніколи в Радянському Союзі не видавалися, а на суд громадськості представили лише вісім «вибраних», що дозволило псевдоісторикам вдатись до масштабних фальсифікацій [7].

Дійсно, ім'я Степана Бандери у матеріалах Нюрнберзького трибуналу згадується. Але аналіз документів свідчить, що жодна згадка не може бути використана проти нього. У підсумку, Нюрнберзький трибунал не засудив ані Степана Бандеру, котрого на лаві підсудних навіть і не було, ані інших членів ОУН-УПА за військові злочини. Більше того, як докази нацистських злочинів на процесі фігурували документи, що засвідчують репресії спецслужб Третього Рейху проти ОУН та масові страти німцями прихильників Бандери [2, 3].

Є один документ з матеріалів Нюрнберзького процесу, де згадано не Бандеру, а його соратників, українських націоналістів. Це звіт, у якому аналізується оперативний матеріал про діяльність у перші місяці війни прихильників ОУН(б). Це матеріали так званої Айнзатцкоманди С/5. У документі йдеться про те, що група прихильників Бандери готує на окупованих територіях повстання проти Рейху, тому їх необхідно затримувати, ретельно допитувати, після чого розстрілювати. Зокрема, у томі XXXIX «Матеріалів Нюрнберзького процесу», документ 014-USSR, надруковано таке: «Достеменно встановлено, що на території Райхскомісаріату рух Бандери готує заколот з кінцевою метою створення незалежної України. Всі учасники руху Бандери повинні бути негайно затримані й після ретельного допиту як начебто мародери без найменшого розголосу ліквідовані. Протоколи допитів мають бути надані в Айнзатцкоманду. Даний документ після ознайомлення командирами підрозділів слід знищити. Оберштурмбанфюрер СС (нечіткий підпис). Айнзатцкоманда. Охоронна поліція, 25 листопада 1941 року» [1, с. 269–270].

За словами В. В'ятровича, один із найцікавіших документів, який ніколи не друкувався в радянських виданнях Нюрнберзького процесу, це документ від 25 листопада 1941 року (документ 102-R, т. XXXVIII). Йдеться про вказівку гітлерівської Служби безпеки (СБ): «Найчисленнішою групою, яка прагне незалежності України, як і раніше, є група Бандери, члени якої винятково активні та фанатизм яких опирається частково на особисті причини та на глибоку національну самосвідомість» [1, с. 299, 3].

Інший документ Нюрнберзького процесу, в якому згадується прізвище Бандери, це лист райхскомісара України Еріха Коха міністрові окупованих районів Сходу Альфредові Розенбергу. У зверненні Кох, зокрема, акцентує увагу на антинімецькій діяльності українських організацій в центрі та на сході України, негативному впливі бандерівців. Це свідчить, що з кінця 1941 року бандерівці були радше ворогами німецької влади, а не її союзниками. Так, у листі зазначається: «Українським емігрантам також вдалося вплинути на рухи як Бандери, так і Мельника, щоб вони сьогодні поводитися навмисно вороже до німців... Навіть „Просвіта“ там, де вони є, стала підпільною організацією українських шовіністів. Приклади цього прошу взяти зі звітів СБ. Докази наведено з Рівного, Дунаївців, Кам'янець-Подільського та Києва. У Києві українці готували отруєння генералкомісара. Українські вчителі з „Просвіти“ брали участь у групах опору, як, наприклад, у Камені-Каширському, див. звіт СБ від 27 і 31.6.1942 року. З останніх звітів я роблю висновок, що при такому потуранні німецького керівництва в районах бойових дій у Харкові в „Просвіті“ може бути засновано щось на зразок українського національного уряду» [1, 2].

Інший уривок: «Міське самоврядування Києва стало опорою українського шовінізму. Керівні елементи нелегальної організації Бандери сиділи у всіх відділеннях муніципалітету. У райуправліннях виготовлялися нелегальні листівки проти німців. Багазій масово видавав документи на звільнення від наряду на роботи в Рейху та на виїзд з міста Києва. Західноукраїнські емігранти були переведені ним до Києва, далі за допомогою організації Червоного Хреста, заснованої ним, нелегально в Харків, Рівне, Вінницю, Житомир, Кам'янець-Подільськ, Проскурів, Кременчук тощо» [1, с. 255–288, 2].

Є у документах суду ще кілька згадок про Бандеру, зокрема, про факти переходу багатьох українців на окупованих територіях України під вплив «групи Бандери, вороже налаштованої щодо німців». Про це, зокрема, йдеться у доповіді представника міністерства окупованих територій райхсміністра А. Розенберга від 7 жовтня 1942 року. До слова, цей документ був речовим доказом у Нюрнберзькому суді американської сторони і проходить у документах суду під кодом USA-198. У цьому звіті розповідається про незадовільне становище так званих східних робітників української національності та наголошується на необхідності негайного виправлення цієї ситуації. Ось уривок з цього документа Нюрнберзького процесу (т. XXV, документ 054-PS): «Розміщені ж у загальному таборі українці, навпаки, дуже скаржаться. У доданому повідомленні капітана Шміда все звітується за порядком. Питання поводження зі

східними робітниками-українцями направляється до Рейху та стає питанням служб Вермахту. Командувач рекомендував, щоб якомога скоріше відвідав деякі табори і негайно повідомив про усунення недоліків у відповідні інстанції. Прифронтовий район далекий від умиротворення. Умови дуже сприяють тому, що дедалі більше людей долучаються до банд або переходять у табір Бандери, тобто переходять в іншу, вороже до нас налаштовану групу. Все ж найкращою пропагандою було б гарне поводження зі східними робітниками...» [1, с. 101–112].

Також є ще одна згадка прізвища Бандери у виступі радянського генерала Зорі від 11 лютого 1946 року, де він наводить матеріали допиту помічника Лахаузена по Другому управлінню військової розвідки полковника Ервіна Штольца підполковником радянської контррозвідки Бурашніковим 25 грудня 1945 року, в якому записано, що, «виходячи з вищезазначених вказівок Кейтеля та Йодля», він «зв'язався з українськими націонал-соціалістами, які були у німецькій військовій розвідці та іншими членами націонал-фашистських груп», котрих він «вплутав у виконання завдань, як вказано вище». А «в окремих інструкціях», наданих ним особисто «провідникам українських націоналістів Мельнику (кодове ім'я Консул І) та Бандері, — негайно зібратися під час нападу Німеччини на Радянський Союз та спровокувати демонстрації в Україні, аби розірвати безпосередній тил радянських армій, а також переконати міжнародну громадську думку у начебто розпаді радянського тилу». Для радянського обвинувачення, повний текст цього документу, запропонованого під номером USSR-231, не потрапив до підсумкового документального звіту. Всі посилання на нього спрямовують на той самий виступ генерала Зорі у сьомому томі протоколів засідань. Можливо, для суду допит самого Лахаузена безпосередньо в судовій залі, а не його помічника радянським підполковником, виявився важливішим [1].

Звісно ж, у другому томі є ще протокол допиту самого Лахаузена (посилання на який подане у самій Рашепедії) від 30 листопада 1945 року, про те, як він чув, що 12 вересня 1939 року у штабному поїзді Гітлера Канаріс із компанією обговорювали, а чи не спровокувати в Галичині антипольське повстання, за допомогою неназваних «українських організацій», співпрацюючих з військовою розвідкою, після чого радянський генерал Руденко схопився за цю тему, намагаючись повісити на них «терористичні акти проти мирного населення», на що отримав негативну відповідь допитуваного. Ні про Бандеру, ні про його рух нічого не згадано [1].

Наведені документи однозначно свідчать про те, що ніякого засудження Степана Бандери чи українських націоналістів на Нюрнберзькому процесі не було.

1. Бандера і Нюрнберг. Весь Бандера в документах Нюрнберзького процесу.
URL: <https://alex-glbr.livejournal.com/367878.html> (дата звернення 22.02.2023).
2. Василенко О. Нюрнберзький трибунал, Бандера і Шухевич: за кордоном зробили суперечливу заяву про історію України. Знай.ua. URL: <https://history.znaj.ua/278506-nyurnberzkiy-tribunal-bandera-i-shuhevich-za-kordonom-zrobili-superechlivu-zayavu-pro-istoriyu-ukrajini> (дата звернення 22.02.2023)
3. В'ятрович В. Бандера: старі та нові міфи. Український інститут національної пам'яті. URL: <https://old.uinp.gov.ua/news/bandera-stari-ta-novimifi> (дата звернення: 22.02.2023)
4. Сватко Я. Місія Бандери. Львів: Галицька видавнича спілка, 2003. 64 с.
5. Посівнич М. Степан Бандера. Історія нескорених. Харків: Клуб Сімейного Дозвілля, 2015. 255 с.
6. Чернова М. Степану Бандері — 113 років (факти та фейки про українського націоналіста). Вільне радіо. URL: <https://freeradio.com.ua/stepanu-banderi-113-rokiv-fakti-ta-fejki-pro-ukrainskogo-nacionalista> (дата звернення 20.02.2023)
7. Trial of the Major War Criminals before the International Military Tribunal. Nuremberg, 14 November 1945 — 1 October 1946. In 42 vol., „The Blue Series“. Library of Congress (Call Number KZ1176.T748 1947), The Judge Advocate General's Legal Center & School Library, U.S. Army, Charlottesville, Virginia. (OCLC Number 300473195).

Гайср О. С.

Особливості буденного життя Великомихайлівки часів НЕПу 1921–1929 років

Українське селянство має вкрай складну та строкату історію. На початку 1921 року радянською владою було прийнято рішення про введення нової економічної політики, що прийшла на зміну так званого «воєнного комунізму». Засади, що були висвітлені 8 лютого 1921 р. на засіданні політбюро ЦК РКП(б), стосувалися передовсім сільського господарства, промисловості, а також торгівлі. Тобто вжиті заходи мали великий вплив саме на німецькі поселення. Дослідник Г. М. Георгізов, вивчаючи зміну селянського менталітету, велику увагу звертав саме на те, щоб «з'ясувати основні напрямки трансформації селянської ментальності у 1921–1928 рр.», тому дослідження буденного життя селян у вказаний період є одним з найактуальніших питань [2, с. 41]. На думку О. Удода, «історія повсякденності — це насамперед процес олюднення побуту, психологізація щоденного життя, ставлення людини до побутових проблем, до влади, держави і суспільства в цілому через призму особистісного сприйняття умов життя» [4, с. 6].